

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

КУЗИК ОКСАНА АНДРІЇВНА

УДК 811.111'373.612.2:070

**КОГНІТИВНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ
АГРЕСІЇ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ
(НА МАТЕРІАЛІ ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАНЬ США ТА
ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ)**

Спеціальність – 10.02.04 германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
БИК Ігор Степанович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри іноземних мов
факультету міжнародних відносин.

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, доцент
ФРОЛОВА Ірина Євгенівна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри перекладознавства
імені Миколи Лукаша;

кандидат філологічних наук, доцент
ДЛАЙ Маріанна Петрівна,
Національний університет «Львівська
політехніка»,
доцент кафедри прикладної лінгвістики.

Захист відбудеться «15» травня 2019 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 у Львівському національному університеті імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, факультет іноземних мов, ауд. 405).

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79601, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано «12» квітня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук, доцент

 О. В. Татаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Рефероване дослідження присвячене вивченню особливостей виявів феномена мовленнєвої агресії (далі – МоА) в політичному дискурсі електронних видань США і Великої Британії з позицій лінгвокогнітології і теорії комунікації.

Обрана тема дисертації передбачає сфокусованість на феномені МоА як складному виді когнітивно-комунікативної діяльності, що реалізується в процесі мовленнєвої взаємодії через перехід ментальних схем і стереотипів у вербальні структури. Вибір політичного електронного дискурсу як сфери дослідницького інтересу зумовлений особливою роллю електронних засобів інформації в умовах глобалізації. Ця роль визначається: величезним корпусом політичних текстів англomовного електронного дискурсу, кількість яких повсякчас зростає; винятковими можливостями електронних форм письма для формування думки світової спільноти, моделювання нових ідеологічних конструктів, переконцептуалізації картини світу адресата, а також маніпуляцій у світових масштабах. Водночас з огляду на статус англійської мови в сучасному глобалізованому світі обрана тема дозволяє дослідити її можливості щодо реалізації деструктивної комунікації, що набуває неабиякого значення в умовах зростання нестабільності.

Феномен МоА не є новим чи мало дослідженим у сучасній лінгвістиці. Істотні напрацювання в цій галузі, зокрема щодо загальних аспектів проблеми, вже накопичено завдяки працям А. Г. Басса, Дж. Остіна, В. Ю. Апресян, Ю. В. Щербініної, В. І. Жельвіса, І. С. Муратової, Т. О. Воронцової, І. В. Крюкової, Г. В. Завражиної та ін. Особливості виявів МоА, у тому числі в політичних текстах американських і британських періодичних видань, досліджено в розвідках Т. Г. Добросклонської, Н. О. Євтушенко, О. П. Корольової, М. Ф. Нарійчук, К. В. Нікітіної, І. М. Чемерис. Засоби реалізації МоА в англomовних політичних текстах вивчали О. О. Менджеричка, І. С. Муратова, О. В. Темнова.

Утім, дотепер у вітчизняній англiстиці не існує завершеного системного дослідження феномена МоА в політичних текстах електронних видань, зокрема таких важливих суб'єктів міжнародного політичного життя і стратегічних партнерів України, як Велика Британія та США. Чимало лакун залишається і в царині теоретичного вивчення МоА, зокрема щодо можливостей застосування синтетичного поєднання двох підходів: дискурсного (підвалини якого були закладені в працях В. Бенуа, Дж. Лакоффа, Г. Лассвелла, Е. Лассан, Т. ван Дейка, Р. Водак, М. Пеше, Н. Феркло, М. Фуко та ін.) та фреймового, що набув поширення при вивченні лінгвістичних явищ завдяки успіхам лінгвокогнітивістики (праці М. Мінського, Ч. Філлмора, Т. ван Дейка, С. А. Жаботинської, В. В. Красних).

Таким чином, **актуальність** дисертаційного дослідження лежить у площині сучасних наукових парадигм когнітивної і комунікативної лінгвістики та визначається: а) активізацією виявів МоА в суспільстві, у тому числі в

політичних текстах електронного дискурсу; б) інтересом до вивчення феномена МоА в умовах інституційного та побутового спілкування; в) існуванням білих плям у теоретичному осмисленні явища МоА та відсутністю досліджень, в яких даний феномен розглядався б з урахуванням надбань когнітивної лінгвістики; г) відсутністю в українській англістиці досліджень, в яких явище МоА в політичному електронному дискурсі США та Великої Британії вивчалось б системно і комплексно.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукової теми кафедри англійської філології факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка «Лінгво-когнітивні та дискурсивні аспекти функціонування германських, романських та класичних мов» (номер держреєстрації 0117U001394). Тему затверджено на засіданні Вченої ради зазначеного університету, протокол № 25 / 2 від 23 лютого 2011 року.

Метою дисертації є дослідження феномена МоА в політичному дискурсі англомовних електронних видань із новітніх позицій когнітивної та комунікативної парадигм.

Поставлена мета зумовила потребу вирішення таких **завдань**:

- узагальнити теоретико-критичні думки щодо дослідження МоА;
- розробити методологічну основу дослідження МоА в політичних текстах англомовних електронних видань;
- описати МоА з позицій когнітивної лінгвістики та змоделювати інвективний фрейм як фундамент її перебігу;
- виокремити мовні засоби та прийоми реалізації комунікативних стратегій і тактик репрезентації МоА та розробити шкалу агресивності висловлення.

Об'єкт дослідження становить МоА в політичних текстах англомовних електронних видань США та Великої Британії.

Предметом дослідження є когнітивні та комунікативні особливості МоА в політичних текстах англомовних електронних видань США та Великої Британії.

Матеріалом дослідження слугував корпус із понад 2500 дискурсивних контекстів, в яких локалізована МоА, дібраних з аналітичних статей, оглядів, коментарів електронних видань США і Великої Британії. Авторська картотека контекстуалізованих фрагментів текстів для аналізу формувалася на основі моніторингу англійських і американських електронних видань упродовж 2006-2017 рр.

Мета та завдання дисертаційного дослідження зумовили застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних **методів дослідження**. Серед загальнонаукових методів застосовано *методи аналізу й синтезу, спостереження, визначення, систематизації*, завдяки яким узагальнено й конкретизовано теоретичні засади дослідження проблеми МоА; проаналізовано й прокоментовано наявні термінологічні визначення явища МоА; уточнено зміст ключових термінів і понять праці. З метою висвітлення аспектів феномена

МоА з новітніх позицій когнітивної та комунікативної парадигм залучено *описовий метод* (для опису всіх етапів та результатів систематизації зібраних теоретичних та мовних фактів); *метод контекстуального аналізу* (для вияву та опису контекстуалізованих фрагментів текстів, в яких локалізована МоА), *метод компонентного аналізу* (для аналізу плану змісту значеннєвих одиниць мови та вияву інвектем); *комунікативно-прагматичний метод* (для аналізу інтенцій адресанта МоА); *трансформаційний метод* (для вияву інвективних смислів у прихованих пропозиціях); *метод логіко-смиислового аналізу* (для побудови компонентів інвективного смислу, що не міститься безпосередньо в значенні речень чи надфразових єдностей), *метод фреймового моделювання* (для моделювання когнітивної структури, організованої навколо дихотомії СВІЙ :: ЧУЖИЙ); *метод культурологічного аналізу* (для вияву мовних засобів МоА в межах досліджуваних національно-культурних спільнот); *методи кількісних обрахунків та графічної презентації результатів*, що уможливили з'ясування тенденцій використання мовних засобів та прийомів мовленнєвої агресії в політичних текстах англomовного електронного дискурсу.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали напрацювання з теоретичних аспектів МоА В. Ю. Апресян, А. Г. Басса, Т. О. Воронцової, С. А. Жаботинської, В. І. Жельвіса, Г. В. Завражиної, І. В. Крюкової, І. С. Муратової, Б. Я. Шаріфуліна, Ю. В. Щербініної, а також праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузях: *лінгвокогнітивістики* (Т. А. ван Дейка, С. А. Жаботинської, В. В. Красних, О. С. Кубрякової, М. Мінського, Ч. Філлмора); *комунікативної лінгвістики* (Ф. С. Бацевича, А. Вежбіцької, О. Іссерс, Ю. М. Караулова, Дж. Остіна, Г. Г. Почепцова, К. С. Серажим, П. Серіо, Н. Феркло); *політичної лінгвістики* (Е. В. Будаєва, А. П. Чудінова, О. Й. Шейгал); *прагмалінгвістики* (С. А. Колосова, О. П. Корольової, М. А. Литовченко); *лінгвокультурології* (С. В. Іванової, В. А. Маслової); *дискурсології* (І. А. Бехти, І. Ф. Бублик, І. С. Бутової, Е. Лассан, О. Л. Міхальнової, І. Г. Мірошніченко, І. С. Шевченко); *стилістики тексту* (Є. А. Земської, О. О. Лазаревої, А. Мустайокі, Г. Я. Солганіка); *семіотики політичного дискурсу* (Р. Барта та ін.).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що у дисертації вперше в українській англістиці: а) з позиції когнітивної парадигми окреслено когнітивні механізми наукового пізнання МоА в політичних текстах нової форми письма – англomовних електронних видань США та Великої Британії, конкретизованих у таких жанрах, як стаття, огляд, коментар; б) з позиції комунікативної парадигми запропоновано критерії ранжування та шкалу агресивності висловлення; в) проведено зіставний аналіз засобів та прийомів МоА в політичному дискурсі британських та американських електронних видань.

На захист виносяться такі положення:

1. МоА становить складний когнітивно-комунікативний феномен, що полягає в нерозривному поєднанні мисленнєвих і комунікативних аспектів спілкування та реалізується через сукупність вербально виражених, певним

чином організованих актів конфліктної мовленнєвої взаємодії шляхом інвективних ментальних схем і стереотипів.

2. Поняття «інвективи» в перспективі когнітивно-комунікативного підходу виражає типову ситуацію спілкування та структуру свідомості – «інвективний фрейм», що є специфічною моделлю побудови висловлення з метою реалізації інвективної інтенції як глобальної комунікативної мети адресанта. Моделювання цього когнітивного конструкта відбувається на всіх рівнях структури політичного тексту за допомогою різнотипних мовно-мовленнєвих засобів. Сконструйоване у такий спосіб значення реалізується в дискурсі і втілюється в окремому мовленнєвому акті.

3. Інвективна модифікація ідеологем у політичних текстах електронних видань Великої Британії і США відбувається за рахунок актуалізації стратегій «на пониження» (дискредитації, дискримінації, дифамації, маніпулювання) з використанням відповідних їм агресивних комунікативних тактик і лінгвальних засобів об'єктивації стереотипів свідомості.

4. Базовою опозицією текстів політичного дискурсу електронних видань Великої Британії і США є бінарна опозиція *МИ :: ВОНИ / СВІЙ :: ЧУЖИЙ*, яка в когнітивній парадигмі може розглядатися як мегафрейм. Когнітивна структура, що організується навколо цієї базової дихотомії, реконструюється методом фреймового моделювання за схемою *фрейм-субфрейм-слот*. Змістова специфіка даної мегаструктури в електронних виданнях названих країн англomовного ареалу конкретизується за рахунок фреймів *ЗОВНІШНІЙ ВОРОГ / ВНУТРІШНІЙ ВОРОГ* і субфреймів «*ТОТАЛІТАРИЗМ*», «*ТЕРОРИЗМ*», «*РАСОВА / ЕТНІЧНА ПРИНАЛЕЖНІСТЬ*», «*ВНУТРІШНІ СУПЕРЕЧНОСТІ*» з відповідною їм системою слотів і палітрою мовних засобів.

5. Репертуар засобів вербальної об'єктивації конфліктогенних комунікативних сценаріїв і ситуацій визначається цілою низкою чинників, першочерговими серед яких є тип періодичного видання, національні традиції, індивідуально-особистісні (у тому числі й фізичні) та соціогенні характеристики інвектора та інвектума.

6. МоА ранжується на основі таких критеріїв, як наявність / відсутність інших комунікативних потоків, форма МоА, інтенсивність, наявність / відсутність негативної оцінності в семантиці використовуваних лексичних одиниць, їх експресивність та стилістична приналежність.

Теоретична цінність дослідження зумовлюється розширенням існуючих уявлень про феномен МоА завдяки застосуванню методу фреймового аналізу, про поліфонічну структуру аналітичних жанрів електронного дискурсу, а також уточненням і конкретизацією понять «політичний електронний дискурс», «лінгвістична маніпуляція».

Практична цінність роботи полягає в можливості використання результатів дослідження в процесі викладання курсів теорії комунікації, теорії дискурсу, когнітивної та соціолінгвістики, лінгвокультурології і лінгвокультурознавства, лексикології. Водночас проблеми, що розглянуті в

дисертації, дозволяють використовувати отримані дані також і в інших галузях гуманітарного знання, зокрема у політології.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації були апробовані в доповідях і повідомленнях на звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу ЛНУ ім. І. Франка (2010-2018 роки); на всеукраїнських та міжнародних конференціях: 10 міжнародна конференція «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація», 4 лютого 2011 р., м. Харків; Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної філології», 27-28 квітня 2011 р., м. Київ; V Міжнародна науково-практична конференція «Мова та світ: дослідження та викладання», 24-25 березня 2011 р., м. Кіровоград; Всеукраїнська наукова конференція пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича (1935-2003) на тему: «Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу», 13 травня 2011 р., м. Житомир; Наукові читання пам'яті члена-кореспондента НАН України Юрія Олександровича Карпенка, 13 жовтня 2011 р., м. Одеса; V Міжнародна наукова конференція «Іноземна філологія у ХХІ столітті», 6-7 квітня 2012 р., м. Запоріжжя; VI Міжнародна наукова конференція «Пріоритети германського та романського мовознавства», 14-16 вересня 2012 р., м. Луцьк; Міжнародна наукова та професійна конференція «Сучасна наука: тенденції розвитку», 5-7 липня 2013 р., м. Будапешт.

Публікації. Результати дослідження відображені у 13 одноосібних публікаціях, з них 10 – у фахових наукових виданнях, затверджених ДАК України, 2 – у міжнародних закордонних виданнях, а також у тезах доповідей семи наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 6,1 авт. аркуші.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел, а також додатків (9 таблиць, 12 діаграм та 2 рисунки), в яких унаочнено результати дослідження. Загальний обсяг дисертації – 296 сторінок, з них основного тексту – 200 сторінок. Список використаних джерел налічує 308 позицій, джерела ілюстративного матеріалу займають 271 позицію. Обсяг основного тексту становить 8,69 авт. аркуші.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, визначено теоретичне й практичне значення роботи, розкрито наукову новизну, сформульовано основні положення, що виносяться на захист, подано відомості про апробацію отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретичні засади вивчення феномена мовленнєвої агресії в політичних текстах англomовних видань**» подано огляд існуючих точок зору на феномен МоА; проаналізовано її психологічний, психолінгвістичний, лінгвістичний аспекти; проведено термінологічну ідентифікацію та класифікацію виявів МоА в політичних текстах англomовних електронних видань; охарактеризовано агресивні мовленнєві стратегії (далі –

МС) і тактики (далі – МТ), а також мовні засоби їх реалізації в політичному електронному дискурсі.

Сьогодні вирізняється вузьке і широке розуміння терміна «мовленнева агресія». При вузькому розумінні як агресивний розглядається такий мовленнєвий акт, який заміняє агресивну фізичну дію; у широкому розумінні термін вживається стосовно всіх видів наступальної домінуючої мовленнєвої поведінки. Для позначення цього лінгвосоціокультурного феномена в роботі використовується термін «мовленнева агресія» як такий, що – на відміну від паралельних термінів «вербальна агресія», «мовна агресія» – фокусує увагу передусім на комунікативно-прагматичних аспектах аналізованого явища. Під МоА розуміємо вияви деструктивної, наступальної, домінуючої мовленнєвої поведінки, комунікативно-прагматичною метою якої є підпорядкування аксіологічних настанов адресата інтересам відправника повідомлення та ескалація конфлікту.

Для дослідження проблем ефективності деструктивної комунікації у сфері політики в роботі використовується поняття *дискурсу*. З урахуванням точок зору вітчизняних (Ф. С. Бацевича, І. А. Бехти, К. С. Серажим та ін.) і закордонних (А. М. Баранова, А. Ж. Греймаса, Дж. Ліча, В. А. Маслової, М. Фуко, О. Й. Шейгал та ін.) лінгвістів у даному дослідженні *дискурс* розглядається передусім як сукупність «прагматизованих» за своєю формою текстів (І. А. Бехта), що були продуктовані в процесі комунікативної діяльності, є пов'язаними між собою (тематично, культурно або інакше); ця сукупність текстів допускає можливість поповнення. *Політичний дискурс* періодичних видань розуміється як сукупність створених журналістами текстів, що відносяться до політичної сфери суспільного життя, як такої, що зосереджена на проблемах боротьби різних політичних сил за владу; дані мовленнєві утворення функціонують на перехресті двох інституційних дискурсів – політичного і масмедійного (В. І. Карасик).

Перенесення значної частини періодичних видань в інтернет-простір зумовило доцільність конкретизації терміна «*електронний дискурс*», який використовується на позначення сукупності текстів, у т.ч. й політичної тематики, «матеріалізованих» за посередництва електронних засобів масової комунікації й взятих в єдності їх лінгвістичних і позалінгвістичних характеристик (включеність до глобальної інформаційної мережі, масовість аудиторії і періодичність видання).

Характерною ознакою політичного дискурсу електронних видань дослідники називають *маніпулятивність*, що розуміється як прагматичний ефект політичного тексту. В межах політичного електронного дискурсу вона може проявлятися, зокрема, як цілеспрямована негативна оцінка цілого комплексу явищ внутрішньо- і зовнішньополітичного життя.

Іншою властивістю текстів політичного спрямування є розмежування «своїх» і «чужих», що експлікується на конкретні соціополітичні реалії: відносини влади і пересічних громадян; дихотомію «багаті :: бідні»; ставлення до представників етнічно / релігійно чужих спільнот; відношення між

представниками різних вікових груп; уявлення про зовнішнього ворога, що ідентифікується як такий передусім за ідеологічним, етнічним, релігійним, цивілізаційним критеріями; найбільш універсальними схемами, на основі яких розгортаються такі опозиції, є: *ЗАХІД :: СХІД; ХРИСТІЯНСТВО :: МУСУЛЬМАНСТВО; ЄВРОПА :: АЗІЯ; ЦИВІЛІЗАЦІЯ :: ДИКІСТЬ; ДЕМОКРАТІЯ :: ТОТАЛІТАРИЗМ.*

МоА реалізується через низку певних мовленнєвих дій, що термінологізуються як «*мовленнєві стратегії*» та «*мовленнєві тактики*» і вживаються як синонімічні до понять «комунікативна стратегія» (далі – КС) та «комунікативна тактика» (далі – КТ) – попри те, що «мовленнєва стратегія» не поширюється на прояви невербальної комунікації і не включає екстралінгвістичні компоненти комунікативної взаємодії. У роботі МС розуміється як загальна спрямованість мовлення і лінія мовленнєвої поведінки; МТ – як спосіб реалізації обраної стратегії за посередництва конкретних мовленнєвих прийомів. З огляду на відсутність єдиної типології МС / МТ стратифіковано з точки зору прагмалінгвістичного підходу, у відповідності до якого в політичному дискурсі виокремлюються стратегії на підтримку і покращення іміджу адресата та стратегії, що мають на меті зашкодити його соціальному чи політичному іміджу. Агресивні комунікативні практики належать до другого типу стратегій і працюють «на пониження» об'єкта МоА. Основними стратегіями цього типу є дискредитація, дифамація, дискримінація, маніпулювання. Кожна з названих стратегій має свій арсенал МТ.

Провідним засобом реалізації агресивних МС і МТ є *інвектива*, яка може або виступати синонімом до поняття МоА (широке розуміння), або ж співвідноситися з ним як частина і ціле, використовуючись лише для позначення табуйованої, непристойної лексики (вузьке значення). У політичному дискурсі інвектива виступає переважно засобом соціально-політичної дискредитації та дифамації особи чи явища і може реалізовуватися за посередництва спеціалізованих (СЗА) і неспеціалізованих засобів (НЗА) МоА. СЗА ідентифікуються як одиниці мови, інвективний потенціал яких реалізується завдяки можливостям внутрішньої форми слова; НЗА набувають статусу інвективи лише у відповідному контексті.

У другому розділі «**Загальна методика та основні методи виконання дисертаційного дослідження**» обґрунтовано вибір парадигми, в контексті якої здійснено аналіз виявів МоА у політичному дискурсі. Методологічні основи дослідження розкрито крізь призму когнітивної лінгвістики, а саме: увиразнено зміст поняття «інвективний фрейм» та його кореляції з поняттями «інвектива», «інвективна стратегія», «інвективна тактика»; каталогізовано лінгво-когнітивні засоби моделювання інвективного фрейму. Окреслено специфіку комунікативного підходу до вивчення виявів МоА і принципи, етапи та методи їх аналізу.

Сутність когнітивної парадигми полягає у визнанні того, що мова є засобом опрацювання інформації, що її містить будь-яке мовленнєве утворення. Когнітивний підхід передбачає вивчення мовного оформлення висловлення у

взаємозв'язку з іншими процесами когніції. Залучення методів когнітивної лінгвістики, зокрема *методу фреймового моделювання* до вивчення виявів МоА в політичному дискурсі, дозволяє виявити ті структури свідомості, що стоять за значенням, сконструйованим за певним когнітивним сценарієм (фреймом) і забезпечують сприйняття знань про *типові* ситуації, їх учасників і відносини між ними. На основі аналізу змісту понять «інвектива» і «фрейм», з урахуванням напрацювань М. Д. Голева та В. С. Третьякової, в праці конструюється поняття «*інвективний фрейм*» як «логіко-понятійний каркас» (А. І. Раду) висловлення, що виникає у свідомості носія мови й асоціюється з вербально вираженим виявом агресивного ставлення до опонента, забезпечуючи розуміння стереотипних інвективних ситуацій у конкретних контекстуально-прагматичних умовах. Метод фреймового моделювання використовується в дисертації як один з етапів дослідження МоА і виходу на вищі рівні інтерпретації.

Як когнітивна структура, інвективний фрейм вступає у відносини кореляції з мовними структурами, якими можуть виступати власне лексичні засоби, концептуальна (когнітивна) метафора і когнітивна метонімія, стійкі образні порівняння, прецедентні імена, елементи прецедентних текстів (інтертекстуальні включення) та т. ін. Сконструйоване за допомогою цих засобів значення реалізується в дискурсі і втілюється в окремому мовленнєвому акті. Таким чином, поняття інвективи використовується в дисертації у двох аспектах: 1) як термін на позначення типової комунікативної ситуації, що може бути інтерпретована як мовленнєвий жанр; 2) інвективний фрейм / сценарій.

Пов'язаність МоА з негативною оцінкою певного явища чи особи, що виявляється у мовленнєвих прийомах, спланованих відповідно до комунікативної інтенції адресанта, зумовила розгляд явища МоА крізь призму комунікативної парадигми. Вивчення виявів МоА в контексті когнітивно-комунікативної парадигми передбачає аналіз мовного матеріалу з метою проникнення в сутність того, яким чином цей матеріал структурується ментально та реалізується в дискурсі. При цьому прояви ворожості учасників конфліктної комунікації мають градуальний характер, що передбачає і варіативність рівня агресивності одиниць мови та мовлення.

Серед принципів аналізу виявів МоА першочергового значення набуває сформульований А. В. Коряковцевим принцип трактування тексту як конструкта, компоненти якого об'єднані в єдину ієрархічно організовану семантичну структуру комунікативною інтенцією його автора. Аналіз МоА необхідно здійснювати, орієнтуючись на пошук необхідних ключових семантичних компонентів, центрів генерації експресивності та потенційно образливої інформації. При цьому градацію рівня агресивності деструктивної інформації забезпечують лексичні одиниці функціонально-семантичної категорії інвективності.

У роботі розрізняються «*одиниці аналізу*» та «*одиниці вибірки*» (контексти) – фрагменти політичних текстів із локалізованими в них мовленнєвими засобами МоА. Одна одиниця вибірки може містити кілька

одиниць аналізу. В даному дослідженні у процесі аналізу приблизно 6000 друкованих сторінок було виокремлено 2544 одиниці вибірки.

Аналіз виявів МоА в різножанрових політичних текстах англomовних електронних видань проходив у кілька *etapiv*. На *першому etapiv* було застосовано загальнонаукові методи дослідження, а також проаналізовано й узагальнено теоретичне підґрунтя вивчення виявів МоА в політичних текстах електронного дискурсу. На *другому etapiv* аналіз конфліктного потенціалу політичних текстів проводився шляхом пошуку необхідних семантичних компонентів, переважно ключових слів-актуалізаторів деструктивної інформації, виокремлених на лексемному та синтаксемному рівнях, і центрів генерації експресивності з наступною систематизацією дібраного мовного матеріалу на основі аналізу комунікативно-прагматичного та семантичного потенціалу мовно-мовленнєвих структур; ідентифікації засобів та прийомів актуалізації інвективних смислів; оцінки тональності тексту; аналізу компонентів комунікативної ситуації МоА. На *третьому etapiv* на основі аналізу дібраних контекстів із застосуванням методу моделювання фреймів (за схемою мегафрейм-фрейм-субфрейм-слот) окреслено основні ментальні структури об'єктивації базової дихотомії *МИ :: ВОНИ (СВІЙ :: ЧУЖИЙ)*. На *четвертому etapiv* із застосуванням методу функціонально-стилістичного та лінгвістичного аналізів мовних одиниць і мовленнєвих структур було відстежено їх комунікативно-прагматичний ефект у текстах електронного політичного дискурсу, а також проведено кількісні обрахунки частотності застосування агресивних МС і МТ і мовно-мовленнєвих прийомів їх реалізації.

У третьому розділі «**Когнітивний простір об'єктивації мовленнєвої агресії в політичних текстах електронних видань США та Великої Британії**» окреслено інвективні сценарії розгортання ідеологеми *ТОТАЛІТАРИЗМ*; реконструйовано інвективний фрейм ідеологеми *ТЕРОРИЗМ*; описано сценарії моделювання інвективного фрейму при актуалізації базової дихотомії *МИ :: ВОНИ*; з'ясовано особливості вербалізації категорії «суб'єкт МоА» при організації текстових повідомлень англomовних електронних видань; окреслено прийоми референції в деструктивних висловленнях при МоА; описано прийоми побудови персональних сценаріїв продуцентом при організації текстових повідомлень англomовних електронних видань.

Методом фреймового моделювання реконструйовано когнітивну структуру, що організується навколо базової дихотомії *МИ :: ВОНИ*, яка в даній парадигмі може розглядатися як структура найвищого рівня когнітивної семантики – мегафрейм, лексичне наповнення якого конкретизується насамперед за рахунок фреймів *ЗОВНІШНІЙ ВОРОГ* і *ВНУТРІШНІЙ ВОРОГ*, в які структуруються ідеологічні конструкти масової свідомості. Семантику лексичних одиниць, що визначають змістове наповнення вказаних фреймів у політичному дискурсі США і Великої Британії, конкретизують субфрейм 1 «*ТОТАЛІТАРИЗМ*», субфрейм 2 «*ТЕРОРИЗМ*», субфрейм 3 «*ВНУТРІШНІ СУПЕРЕЧНОСТІ*», субфрейм 4 «*РАСОВА / ЕТНІЧНА ПРИНАЛЕЖНІСТЬ*».

Кожен із цих субфреймів представлений низкою слотів, що презентують основні шари семантики.

Субфрейм *ТОТАЛІТАРИЗМ* (43,3%) об'єднує слоти: «держава як оплот тоталітаризму» (*Belarus, a lone authoritarian state in a sea of democracy*), «застаріла модель державоустрою» (*Lukashenko's outmoded regime*), «тоталітарна держава як джерело загрози» (*North Korea became obsessed with military power*), «злочинні дії тоталітарної держави» (*He [О. Лукашенко – О. К.] became a serial election thief*), «відродження ідеалів тоталітарної доби» (*Russia seems to be embracing the old animosities of the Cold War*), «символи тоталітарної держави» (*an authoritarian country run mostly by a clique of former KGB agents*), «тоталітарна держава – жалюгідна подоба держави» (*Belarus is a nasty smell; Russia is a gas station masquerading as a country*). Базовою моделлю для наповнення слота «лідери тоталітарної держави як об'єкти інвективи» є образ «антигероя», що реалізується через інваріантні моделі «царя/диктатора», «божевільного», «селяка», «поганого хлопця», «мачо» тощо на кшталт: *a crazed dictator, sinister despot Kim Jong-il* та ін. З метою применшення авторитету авторитарних лідерів актуалізуються характерні прикмети їх зовнішності, манера поведінки тощо, як-от: *With his egomaniacal gestures, his moustache, comb-over hairstyle and squeaky voice, Mr Lukashenka might be funny*.

Субфрейм *ТЕРОРИЗМ* (6,7%) реконструюється на основі вербальних конструктів, що організуються в слоти «причетність до терористичної діяльності», «країни-терористи», «ворожа налаштованість окремих представників світового тероризму», на кшталт:

The State Department should consider adding the country [Росія – О.К.] to its list of state sponsors of terrorism, alongside its close allies Iran and Syria.

Субфрейм *ВНУТРІШНІ СУПЕРЕЧНОСТІ* (37,4%) об'єднує слоти, в яких вербалізується соціальна конфліктність (*Those rules are for mere mortals, not the caviar Comintern*), приналежність інвектума до певних суспільно-політичних партій, напрямків і рухів ([про сенатора Мег Вітмен – О. К.] *an ill-prepared Schwarzenegger clone*; [про Б. Обаму – О. К.] *a down-the-line Democrat who is ideologically out of touch with much of the country*), а також його вікові характеристики (*worn out old codgers like Dodd, Dorgan and Voinovich*) та сексуальна орієнтація (*Emanuel works blue*).

Субфрейм *РАСОВА / ЕТНІЧНА ПРИНАЛЕЖНІСТЬ* (12,5%) об'єктивується через вербальну актуалізацію характерних прикмет зовнішності (*Gorilla face Michelle, can't disagree with that*), кольору шкіри (*Barack Obama could not be of mixed ancestry and decidedly middle class, but simply "black" or "African American"*), особливостей етнічного вбрання (*How long will the West continue to play patty-cake with rag heads?*) чи через включення елементів висловлень інвектума (*"little Paki friend"*).

Суб'єкти МоА характеризуються варіативністю за типом соціальної ролі (в основній частці висловлень агресивні інтенції реалізують політичні діячі та журналісти (≈55%), інші 45% належать експертам, блогерам, пересічним громадянам, громадським діячам, посадовцям та ін.); за соціальним статусом;

за експліцитністю вираження; за кількісним показником; за функцією (носій професійної компетенції, суспільної думки, певної інформації, власної точки зору, агресор, свідок чи учасник подій, жертва агресії). У процесі загострення ситуації МоА актуалізації зазнають загальні соціальні характеристики, такі як віросповідання, титул, вік, родинні зв'язки, на кшталт: *the shadow justice secretary, Sadiq Khan, who happens to be Muslim; Baroness Warsi, Conservative Party Chairman and Britain's first Muslim Cabinet minister*. При цьому частка інституційних конкретизованих суб'єктів (суб'єктів політико-правових інститутів) складає 12,4%, інституційних одноосібних – 10,5%, неінституційних конкретизованих – 22,8% та неінституційних одноосібних – 20,2%.

Шляхи реалізації інвективного смислу в англomовних політичних текстах розширюються за рахунок використання певних прийомів референції, таких, зокрема, як:

- прийом зміни референції, що проявляється в тексті з появою двох кореферентних іменних груп, для яких характерним є відмінний денотативний статус, а також може виникати завдяки вибору об'єкта порівняння: *Let's remember that one of Putin's predecessors made an alliance with war criminals. It was called the Molotov-Ribbentrop Pact in which Stalin made an alliance with Hitler, as Putin has with Assad;*

- прийом подвійної референції, уточнення значення в тексті посилює пейоративний ефект та знімає невизначеність інвективи: *the plastic Massachusetts Ken Doll, Mitt Romney — willing to bend into any position for a vote;*

- конструювання моделі референта на межі зіткнення когнітивних сфер: *But we've entered the era of zombie politics;*

- а також прийомів помилкової референції, становлення референтної багатозначності, контамінації моделей.

Організація текстових повідомлень англomовних електронних видань відбувається за рахунок персональних сценаріїв продуцента мовлення, зокрема введення маркерів причинно-наслідкового зв'язку; спрощеної концептуалізації дійсності; псевдорациональної аргументації із заміщенням сценаріїв; надмірної деталізації; введення еквівалентних моделей.

У четвертому розділі «**Комунікативний простір реалізації мовленнєвої агресії в політичних текстах електронних видань США та Великої Британії**» охарактеризовано інвективний потенціал лексико-фразеологічних одиниць; синтаксичні прийоми реалізації КТ при МоА; розглянуто можливості реалізації вербальної атаки в назвах політичних текстів; розроблено шкалу агресивності висловлення при МоА; проаналізовано способи передачі чужого мовлення при МоА; висвітлено питання про вибір маркерів вводу висловлення зовнішнього адресанта МоА.

Зіставний аналіз текстів електронних видань США й Великої Британії дозволяє виділити дві відмінні тенденції щодо використання в них знаків МоА. Перша з них характеризується невисоким рівнем (або й відсутністю) вживання одиниць обценної лексики, а також загальних пейоративів і образливих слів. Ця тенденція питома для провідних, «якісних» періодичних видань Великої

Британії та США, що кваліфікуються як культурно-ділові, (“The Guardian”, “The Times”, “National Review”, “Financial Times”, “The Wall Street Journal”, “USA Today” та ін.). Друга тенденція – підвищення рівня використання лайливих слів, табуованої лексики, що питома здебільшого для видань нижчого штибу на зразок часопису “Daily Mail” (*The real enemy will soon be roaming <...> set free by this bumptious idiot of a Tory*), хоча в окремих випадках спостерігається й у деяких «якісних» виданнях (*Joe Wilson, congressman, argued that Joe Wilson, chucklehead, should not be formally rebuked*).

У результаті дослідження встановлено, що експансія МоА в політичних текстах електронних видань проявляється передусім на лексичному рівні через використання «інвективного вокабуляру» – лексичних одиниць із негативною оцінністю, закладеною у внутрішній формі чи контекстуально зумовленою (*Brutal, power-hungry, paranoid and militaristic, North Korea*), у т.ч. прикметників найвищого ступеня порівняння (*Russia the least free country in Europe*); одиниць із префіксами *post-, new- / neo-* (*Donald Trump, Neo-Nazi Recruiter-in-Chief*); одиниць «тривожної лексики»; спеціальних пейоративів, політичних термінів із напруженим ідеологічним змістом; «ярликів» на кшталт: *It has labeled various American and South Korean leaders “human scum,” “war maniacs” and “running dogs”*, а також негативно маркованих фразеологізованих виразів різного походження (*the President will quack like a lame duck; Kiev fears it could become a Trojan horse*), кліше (*The Kim dynasty has ruled <...> North Korea <...> with an iron fist and a pervasive personality cult*), інтертекстуальних включень; фамільяризованих апелювативів (*hon* та ін.), відантропонічних новотворів (*Putinocracy, Trumpism, Obamorons*), прізвиськ та перифрастичних номінацій найбільш одіозних світових політиків: *Teflon Tony* (прізвисько Т. Блера); *Donald The Brute* (прізвисько Д. Трампа) та ін.; етнонімів (*Slavic indifference*). У результаті обрахунків виявлено, що найбільшим потенціалом для агресивної вербалізації ментальності володіють одиниці оцінної (27,3%) та «тривожної лексики» (9,1%), переважно прикметники та дієприкметники, а також іменники.

Важливу роль у створенні пейоративного ефекту повідомлення відіграють концептуальні метафори (10,7%): зооморфні (*the Russian bear seeks an even bigger prize: Ukraine*); театру / шоу (*liberal comedians have it made*); гри (*Erdogan’s political gamble failed*), війни (*The political battlefield is strewn with corpses*), хвороби (*Belarus has been a pustule of authoritarianism on the body of Europe*), шлюбу (*Donald Trump and Theresa May: An Odd Couple*), машини (*formidable propaganda machine*); інфернальної (*Dark prince of the Kremlin bows out*); тілесної (*he and his father (Kim Jong-il I Kim Jong-un – O. K.) are flexing their muscles*); косметичної метафори (*this was totalitarian lipstick*). Найбільш репрезентативними кластерами є метафора театру / шоу, що становить 20,9% від загальної кількості метафор, війни – 16,4%, гри – 14,0%, зоосемантична метафора – 13,1%. У процесі дослідження виявлено, що зоосемантична метафора, метафори театру, гри та війни як засоби реалізації МС і МТ демонструють стійкість із позиції діахронії.

Ефективним засобом реалізації агресивних МТ є іронічні номінації – 6,2%. Одним із поширених засобів створення іронічного підтексту в текстах політичного дискурсу є лапки, які актуалізують приховані смисли (*Kim Il-sung's "Paradise on Earth"*).

Серед комунікативно-синтаксичних прийомів реалізації КТ при МоА зафіксовано риторичне запитання, ланцюг риторичних запитань: *Has Vladimir Putin "had work done"? Has he been "nipped" and "tucked?" Is the Russian president just another member of the international elite – the tight-skinned and high-cheekboned – addicted to plastic surgery?*); компоненти діалогічної структури: *Is Trump a megalomaniacal demagogue? Yes. Is he a sociopath? Undoubtedly. Is he dangerous? Maybe*); ланцюг епітетів: *What a sad, empty, narcissistic, ungrateful, unthinking lot*); низку прикметників найвищого ступеня порівняння (*John McCain – speaking in New Mexico – delivered one of the ugliest, nastiest, most invective-filled personality attacks*); одиниці зі значенням надмірності; повторення лексичних одиниць (*But these are different times, with different values and different tolerance for material suffering*); надмірне насичення тексту позитивно маркованою оцінною лексикою (*Xi Jinping, the Chinese President, called Russia a "good neighbor, good partner, and good friend*); градацію; імперативні та окличні конструкції; паралельні анафоричні конструкції; антитетон; хіазм (*You can take the man out of the KGB but you cannot take the KGB out of the man*).

Проведені обрахунки засвідчили, що на синтаксемному рівні найбільшою частотністю вжитку характеризуються риторичні запитання (7,7%), антитеза (6,6%), паралельні конструкції (4,6%), компоненти діалогічної структури (4,3%), імперативні мовленнєві жанри (2,6%).

Реалізація МоА може відбуватися за рахунок потенціалу «передтекстового» комплексу тексту (заголовка), в якому пріоритетними прийомами реалізації агресивної МС є цитація, інтертекстуальні включення, концептуальні метафори, каламбурні утворення, риторичні запитання, імперативні конструкції, відантропонімні номінації, фамільяризовані апелятиви, різні за своїм походженням фразеологізовані вислови або їх частини, евфемізми та дисфемізми на кшталт: *He Who Lives by the Sword; Obama calls Romney a "bullshitter"* та ін.

У ході дослідження було виявлено, що агресивність висловлення є величиною градуйованою. З урахуванням таких критеріїв, як наявність інших комунікативних потоків, форма МоА, інтенсивність, наявність негативної оцінності в семантиці лексичних одиниць, їх експресивність (емоційність, образність) та стилістична приналежність, було розроблено шкалу агресивності висловлення при МоА і виокремлено її 16 рівнів.

У дослідженні вивчено способи передачі чужого мовлення, де в ролі суб'єкта деструктивної мовленнєвої поведінки виступає квазімовець або зовнішній адресант (термін А. О. Котова). Найвищий рівень суб'єктності квазімовця представлений конструкціями з прямою мовою. За результатами аналізу реалізація інвективного смислу домінує (34%) у випадку появи

інформаційного актанта в постпозиції до ввідної синтагми, що фокусує увагу реципієнта на коментарі автора. Поява авторського коментаря в постпозиції та всередині первинного висловлення характеризує 11,4% розглянутих випадків. Слова автора в таких конструкціях вказують на реалізацію мовленнєвої дії адресантом та можуть бути семантично ускладнені інформаційним компонентом, що зазвичай становить професійні характеристики, як-от: *“Mr. Ahmadinejad has yet again chosen to spout vile conspiracy theories and anti-Semitic slurs <...>” said Mark Kornblau, a spokesman for the U.S. mission to the United Nations.*

Залежно від функції, яку інформаційний актант виконує в комунікативно-прагматичній структурі висловлення, достовірність і дослівність конструкцій із прямою мовою позбавляють автора відповідальності за висловлений аргумент. Тому цитування найчастіше використовується в тих випадках, коли йдеться про надзвичайно гостре несхвалення особи, її вчинків чи явища суспільного життя. Особливо доречним застосування такого способу транслявання негативної оцінки є у випадках, коли йдеться про найвищих посадових осіб держав чи про членів королівських родин, як, наприклад, у скандалі з принцом Гаррі: *Mr Raja, from Croydon, south London, said: “We expect better from our Royal Family <...> and they come with the f-word and calling people Paki or whatever”.*

Інший різновид поліфонії реалізують конструкції з непрямим (8,3%) та прихованим мовленням (7,0%), в яких рівень суб'єктності значно знижується. Комунікативна двоцентровість цього типу висловлень передбачає передачу мовлення іншого та невіддільне одночасне його коментування.

Семантична структура висловлень зовнішніх адресантів МоА передбачає введення адресантом повідомлення певного маркера, який втілює саме інтенційний аспект мовленнєвої діяльності суб'єкта агресії. Коментуючи висловлення через маркер його вводу, автор тим самим моделює сприйняття реципієнта (*Minister apologises for branding Speaker John Bercow “a stupid dwarf”*).

Редукція прагматичної спрямованості висловлення дозволяє автору не лише скерувати сприйняття реципієнтом інформації, але й максимально дистанціюватися від голосу суб'єкта агресії, уникнути відповідальності за можливе порушення правил такту та ввічливості, а також попередити можливі звинувачення в хибній інтерпретації інтенції адресанта. Відповідно, комунікативна ситуація МоА може бути репрезентована нейтральними предикатами, немаркованими ілокуцією негативної оцінки, які представляють процес мовленнєвої діяльності як факт реальної дійсності (*say, tell, talk, speak*) та як фізичний процес продукування мовлення (*pronounce, utter, enunciate, articulate, sound, voice*). Оскільки дані предикати не містять додаткової інформації, вся увага реципієнта концентрується на характеристиках соціального актора та змісті висловлення, а не на факті мовленнєвої діяльності чи способі презентації.

Аналіз вибірки свідчить, що введення інвективних смислів передбачає появу предикатів, що не лише вказують на факт мовленнєвої діяльності

(13,9%), а й репрезентують такі когнітивно релевантні аспекти мовленнєвої події як: комунікативний аспект (74,4%), висловлення емоційного ставлення (40,2%) та акустично-фізіологічний аспект (18,3%). Уведення мовленнєвої події, маркованої ілокуцією МоА, супроводжується взаємодією вербальних та невербальних знаків комунікації та дискурсивним розвитком семантики мовлення маркерів вводу висловлення. Відтак функцію маркерів вводу можуть виконувати репрезентанти фізичної дії з ономатемою (фізичного впливу на об'єкт, руху, звучання, творчої діяльності, міміки, жестів) та психічної дії з ономатемою (мислення, поведінки, відчуття, психоемоційного переживання, морального впливу).

ВИСНОВКИ

Зростання наукового інтересу до питань, пов'язаних із дослідженням поведінки людини в умовах підвищення рівня агресії в суспільстві, зумовлює вагомість вивчення феномена МоА і засобів її реалізації в різних лінгвокультурах. Помітне місце в сучасних теоретичних і прикладних дослідженнях посідає вивчення особливостей конфліктної мовленнєвої комунікації у межах політичного дискурсу.

На підставі вивчення загальнонаукової і спеціальної літератури було визначено лакуни й потенційні «зони розвитку» щодо осмислення МоА як складного соціо- і лінгвокультурного явища. Головним для дослідження МоА став когнітивно-комунікативний підхід, що уможливив розгляд виявів агресивної мовленнєвої поведінки як стереотипної інвективної ситуації (фрейму) та її дискурсивної реалізації.

Контекстуально-прагматичні особливості вербалізації ментальності в політичних текстах електронних видань США і Великої Британії виформовують певний ракурс сприйняття політичної картини світу, що реалізується через особливу систему оцінних компонентів, відповідних до семантичного наповнення і прагматичних характеристик текстів. Боротьба за владу, що покладена в основу ієрархії інтенцій та когнітивної структури політичного дискурсу загалом, визначає сутність суспільно-політичних текстів англійських видань як соціальних продуктів ідеологічного середовища та дозволяє розглядати МоА як одну зі стратегій конструювання автором повідомлення суспільних відносин між соціальними групами щодо завоювання, розподілу, збереження та використання влади.

У дослідженні реконструйовано основні когнітивні структури, що визначають сприйняття базової дихотомії політичного дискурсу, і охарактеризовано мовно-мовленнєві засоби, за допомогою яких ці ментальні схеми об'єктивуються в процесі їх дискурсивної реалізації.

Розгортання інвективного фрейму і реалізація агресивних комунікативних стратегій і тактик відбувається на усіх структурних рівнях тексту, ключову роль у сприйнятті якого як агресивно заангажованого відіграє «передтекстовий» комплекс, що становить самостійний простір для реалізації інвективної інтенції шляхом використання прийомів, що вимагають локального

контексту, тоді як в основному тексті деструктивна комунікація реалізується через використання більш «об'ємних» мовленнєвих прийомів.

Дослідження доводить, що агресивність висловлення є величиною градуйованою. У роботі виокремлено 16 рівнів МоА та укладено відповідну шкалу.

Зіставний аналіз засвідчив певні відмінності виявів МоА в британському й американському політичному дискурсах. Перший із них є більш «лояльним», стриманим, «консервативним», характеризується суворішим дотриманням принципу мовленнєвої толерантності, а також виразним прагненням дистанціюватися від об'єктів інвективи за рахунок широкого використання чужого мовлення, прямих цитат, у тому числі й у заголовках матеріалів, перифрастичних номінацій, тоді як для політичного дискурсу США властива більша експресивність та інтенсивність інвективного слововжитку внаслідок широкого використання оцінної лексики з негативною семантикою, фамільяризованих антропонімів і апелятивів, відантропонімних новотворів, прізвиськ, прийому «навішування ярликів», одиниць зі значенням надмірності, оказіональних каламбурних утворень, а також специфічних синтаксичних побудов (ланцюжок епітетів, ланцюжок риторичних запитань, ланцюжок прикметників найвищого ступеня порівняння, градацій, імперативних конструкцій тощо).

Розкрита в роботі специфіка когнітивних і комунікативних вимірів політичних текстів англomовних електронних видань США та Великої Британії не вичерпує всіх можливостей їх застосування до вивчення феномена конфліктогенної мовленнєвої поведінки у сфері політичної комунікації. У плані подальших наукових студій перспективним видається вивчення форм реалізації МоА в інших жанрах англomовного електронного політичного дискурсу (політичні промови, заяви, блогосфера тощо), а також порівняльний і зіставний аналіз реалізацій деструктивної мовленнєвої поведінки в різних національних лінгвокультурах англomовного ареалу.

Основні положення роботи відображено у таких публікаціях:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кузик О. А. Інвективний потенціал антропонімів у політичному дискурсі англomовних засобів масової інформації. *Південний архів. Філологічні науки* : зб. наук. праць. Херсон, 2017. Вип. LXVII. С. 212–218.

2. Кузик О. А. «Тривожна лексика» як засіб актуалізації інвективної прагматики (на матеріалі медіа-текстів англomовного політичного дискурсу). *Нова філологія* : зб. наук. праць. Запоріжжя, 2012. № 49. С. 113–118.

3. Кузик О. А. Суб'єкти мовленнєвої агресії: типологія та маркери позначення в англomовному політичному дискурсі ЗМІ. *Вісник Житомирського державного ун-ту імені Івана Франка*. Житомир, 2011. Вип. 57. С. 203–209.

4. Кузик О. А. Семантичні типи маркерів вводу висловлювань суб'єктів мовленнєвої агресії (на матеріалі медіа-текстів англomовного політичного

дискурсу). *Науковий вісник Херсонського державного ун-ту. Серія «Лінгвістика»* : зб. наук. праць. Херсон, 2011. Випуск XV. С. 72–77.

5. Кузик О. А. Лексичні засоби реалізації інвективної прагматики в англomовному політичному дискурсі ЗМІ. *Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства*. Одеса, 2012. № 18. С. 128–132.

6. Кузик О. А. Заголовок як текстуальний засіб реалізації інвективних тактик в англomовному політичному дискурсі. *Актуальні питання філології*. Київ, 2012. Вип. 3. С. 192–200.

7. Кузик О. А. Форми мовленнєвої агресії та особливості їх реалізації в процесі реконструкції інвективної моделі в англomовному політичному дискурсі ЗМІ. *Науковий вісник Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2011. № 5: Філологічні науки. Мовознавство. Ч.2. С. 261–266.

8. Кузик О. А. Особливості розгортання інвективного фрейму в англomовних медіа-текстах при репрезентації соціокультурних субгруп. *Науковий вісник Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2012. №1(226): Філологічні науки. Мовознавство. С. 74–79.

9. Кузик О. А. Інвективний фрейм у дискурсі англomовних мас-медіа. *МОВА І КУЛЬТУРА*. Київ, 2010. Вип. 13. Т. VI (142). С.270–276.

10. Кузик О. А. Особливості лінгвістичного моделювання ідеологеми зовнішнього ворога в сучасній англomовній пресі. *Studia Linguistica*. Київ, 2011. Вип. 5 (2). С. 488–496.

11. Кузик О. А. Мовленнєва агресія: лінгво-риторичний аспект. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2011. Вип. 96(1). С. 457–462.

12. Kuzyk O. Stages of linguistic analysis underlying the study of aggressive communicative pragmatic intentions in the English-language political discourse of mass-media. *Science and Education a New Dimension: Philology*. Budapest, 2013. Vol. 4. P.45–51.

13. Kuzyk O. Polyphonic reflection as a strategy of realization of aggressive communicative intentions in the English-language political discourse of mass-media. *British Journal of Science, Education and Culture*. London, 2014. Volume I. No. 1(5). P.315–320.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

14. Кузик О. А. Мовні засоби актуалізації інвективної прагматики «ярликів» у текстах англomовного масмедійного дискурсу. *Міжнародні відносини: політичні, правові, економічні, лінгвокраїнознавчі аспекти* : матеріали наук. конф. факультету міжнародних відносин Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка 8-9 лютого 2011 р. Львів, 2011. С. 168–170.

15. Кузик О. А. Особливості реалізації агресивних мовленнєвих стратегій в англomовному політичному медіа-дискурсі. *Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов національного ун-ту ім. Івана Франка за 2011 рік*. Львів, 2012. С. 55–56.

16. Кузик О. А. Вербальна атака у заголовках англomовних медіа-текстів.

Сучасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов : матеріали III всеукр. науково-практичної конф. студентів та молодих науковців 25 лютого 2011 р. Житомир, 2011. С. 167–169.

17. Кузик О. А. Концептуальна варіативність інвективних «ярликів» у текстах англомовних мас-медіа. *Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур* : матеріали IX міжвузівської конференції молодих учених. 26-27 січня 2011 р. Донецьк, 2011. С. 82–85.

18. Кузик О. А. Комунікативно-прагматичні особливості репрезентації висловлювань суб'єктів мовленнєвої агресії в англомовному політичному дискурсі ЗМІ. *Актуальні проблеми сучасної філології* : матеріали I міжнар. науково-практичної конференції (м. Київ, 27-28 квітня 2011 р.) Тернопіль, 2011. С. 51–53.

19. Кузик О. А. Інвективні стратегії моделювання ідеологеми зовнішнього ворога в текстах масмедійного дискурсу США. *X наук. конф. «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» з міжнародною участю* : тези доп. Харків, 2011. С. 158–159.

20. Кузик О. А. Семантико-синтаксичні особливості ввідної синтагми висловлювань із зовнішнім адресантом мовленнєвої агресії (на матеріалі медіа-текстів англомовного політичного дискурсу). *Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов національного ун-ту ім. Івана Франка за 2016 рік*. Львів, 2017. С. 69–70.

АНОТАЦІЯ

Кузик О. А. Когнітивні та комунікативні особливості мовленнєвої агресії в політичному дискурсі (на матеріалі електронних видань США та Великої Британії). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України. Львів, 2019.

Дисертаційне дослідження присвячене вивченню особливостей проявів феномена мовленнєвої агресії в політичному дискурсі електронних видань США і Великої Британії з позицій лінгвокогнітології і теорії комунікації.

У результаті дослідження окреслено зміст понять «мовленнєва агресія», «політичний електронний дискурс», визначено термінологічну сутність поняття «інвективний фрейм»; реконструйовано основні фрейми когнітивної структури, що організується навколо базової дихотомії політичного дискурсу «Ми :: Вони», та досліджено лексичні засоби їх об'єктивації у мовленні; виявлено й описано мовні засоби реалізації комунікативних стратегій і тактик при мовленнєвій агресії; укладено шкалу рівня агресивності повідомлення; виявлено особливості виявів мовленнєвої агресії в електронних виданнях США та Великої Британії.

Ключові слова: політичний дискурс, мовленнєва агресія, комунікативна (мовленнєва) стратегія, комунікативна (мовленнєва) тактика, інвектива, інвективний фрейм, деструктивна комунікація.

АННОТАЦИЯ

Кузык О. А. Когнитивные и коммуникативные особенности речевой агрессии в политическом дискурсе (на материале электронных изданий США и Великобритании). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко Министерства образования и науки Украины. Львов, 2019.

Диссертационное исследование посвящено изучению особенностей проявлений феномена речевой агрессии в политическом дискурсе (на материале электронных изданий США и Великобритании) с позиций лингвокогнитологии и теории коммуникации.

В результате исследования определено содержание понятий «речевая агрессия», «политический электронный дискурс», выявлена терминологическая сущность понятия «инвективный фрейм»; реконструированы основные фреймы когнитивной структуры, организующейся вокруг базовой дихотомии политического дискурса «Мы :: Они», и исследованы лексические средства их объективации в речи; выявлены и описаны языковые средства реализации коммуникативных стратегий и тактик; составлена шкала уровней агрессивности сообщения; определены особенности проявлений речевой агрессии в электронных изданиях США и Великобритании.

Ключевые слова: политический дискурс, речевая агрессия, коммуникативная (речевая) стратегия, коммуникативная (речевая) тактика, инвектива, инвективный фрейм, деструктивная коммуникация.

ABSTRACT

Kuzyk O. A. Cognitive and Communicative Peculiarities of Speech Aggression in Political Discourse (based on electronic editions of the United States and Great Britain) – Manuscript.

Dissertation for a Candidate Degree in Philology (PhD): Speciality 10.02.04 – Germanic Languages». – Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine. Lviv, 2019.

The dissertation studies the peculiarities of the speech aggression manifestations in the political discourse of electronic editions of the United States and Great Britain from the perspective of cognitive linguistics and communication theory.

In the course of research the content of such notions as “speech aggression”, “political electronic discourse”, “invective frame” has been clarified.

The method of frame modelling (frame-subframe-slot) is employed to reconstruct the cognitive structure unraveling around the basic dichotomy (Us :: Them) of the political discourse, which can be viewed as the structure of the highest level of cognitive semantics – a megafame, frame-evoking lexical units of which are designated within the frames *EXTERNAL ENEMY* and *INTERNAL ENEMY*, structured around the ideological constructs of mass consciousness.

The semantics of lexical units linked to the aforementioned frames in the political discourse of the United States and Great Britain is specified within subframes “Totalitarianism”, “Terrorism” “Internal differences”, “Racial / Ethnic identity”. Each of these subframes includes a number of slots rendering the information units. The cognitive construct manifests itself discursively through lexical means (simple words, derivatives, composites and phrases), conceptual (cognitive) metaphor and cognitive metonymy, comparative phraseological units (sustainable similes), precedent names, intertextual inclusions etc. The meaning constructed by these means is realized in the discourse through speech acts.

Subjects of speech aggression vary by social role; social status; explicitness of statements; individual social characteristics; function (a bearer of the professional competence, public opinion, certain information, personal viewpoint, an aggressor, witness or participant in certain events, victim of aggression) and differ in number.

The expansion of speech aggression in the texts of electronic editions is manifested through the use of means of all levels of language system. The most frequent among them are evaluative lexemes, units of disturbing vocabulary and cognitive metaphor. As the most frequently occurring syntactic means rhetorical questions, antithesis, parallel constructions, components of dialog structure, imperative speech genres prevail.

The study has demonstrated that the invective frame distribution as well as the realization of speech aggression strategies and tactics take place on all structural levels of texts of political discourse, including “pretext” complex that provides an extra space for invective intent realization.

Based on the premise that the aggressiveness of invective is an example of gradable value, a number of criteria for measuring the aggressiveness of an expression are accounted for (the presence of additional communicative streams, the form of speech aggression, intensity, the nature of negative evaluation in the semantic structure of lexical units, their expressiveness (emotionality, imagery), stylistic colouring) and 16 levels of speech aggression are distinguished.

The method of comparative analysis provided the means to identify the peculiarities of speech aggression manifestations in British and American political discourses: the former being far more conservative, in keeping with the principle of speech tolerance and at a distance from objects of invective; the latter stands out as more expressive and invective-oriented. Furthermore, in the British political discourse no indication is found of such slots as “Skin colour”, “Peculiarities of

national apparel or appearance” within the subframe “Racial / Ethnic identity” peculiar to American electronic editions.

Key words: political discourse, speech aggression, speech strategy, speech tactics, invective, invective frame, destructive communication.

